

Els altres pluralismes: perspectives de futur sobre l'anàlisi del pluralisme

Rafael Jorba

- *Com a valoració final del monogràfic, l'article incideix en la necessitat de ser plurals i respectar l'alteritat dels mitjans de comunicació com a base democràtica elemental. L'autor fa una perspectiva de futur quant al seguiment del pluralisme que el CAC duu a terme amb regularitat i que s'ha d'adaptar a l'aparició de més canals amb la televisió digital terrestre, ha d'introduir paràmetres qualitatius en els seus informes d'observança de pluralisme polític i trobar vies per mesurar els altres pluralismes.*

Paraules clau

Pluralisme, periodisme, mitjans de comunicació, servei públic, ràdio, televisió

Dic sovint, a tall de provocació, que l'objectivitat no existeix i que l'esforç de pluralitat és allò que més s'hi acostava. Serem objectius en la mesura que integrem la variable del pluralisme –dels pluralismes, en plural– en la tasca quotidiana del periodisme. Es tracta de refer el mirall trencat, cada tros del qual ens ajuda a reconstruir el trencaclosques d'una realitat polièdrica. Aquesta metàfora té un valor universal –l'han utilitzada Espriu i Tagore– i ens diu que la veritat es reflecteix en un mirall trencat, que cada trosset en reproduïx una petita part i que com més trossos aconseguim reunir més ens apropem a la veritat sencera. Hi ha també una altra metàfora, que evoca l'escriptor José María Ridaó en un llibre recent, i que ens parla d'un soldat que patrullava pels passadissos d'un edifici. De sobte es va trobar davant d'un home uniformat i armat amb un fusell, amb una expressió de pànic al rostre. Instintivament, va situar el seu propi fusell en posició i va disparar: el seu enemic no es va desplomar, sinó que la seva pròpia imatge es va esquarterar en mil bocins... El soldat havia disparat contra ell mateix, reflectit en un mirall.

Aquestes dues metàfores ens serveixen per a subratllar una necessitat i per a alertar d'un perill. La necessitat de ser plurals, d'integrar el pluralisme com una de les funcions dels mitjans audiovisuals. I el perill de projectar en els altres les nostres pròpies pors, de creure que la millor manera d'afirmar una identitat és destruir la identitat de l'altre, és a dir, l'alteritat. Aquest darrer és un fenomen atàvic, accentuat, però, per la mateixa complexitat de les societats globalitzades. En aquest context, la doble tasca dels mitjans de comunicació és preservar la pluralitat i respectar l'alteritat. Per tant, el respecte del pluralisme en totes les seves dimensions esdevé una necessitat del conjunt del sistema audiovisual i una missió específica del servei públic, com ho assenyala la Llei de la comunicació audiovisual de Catalunya.

Rafael Jorba

Conseller ponent de pluralisme

En concret, l'article 115 d'aquesta llei atribueix al Consell de l'Audiovisual de Catalunya la funció de "vetllar pel respecte del pluralisme polític, religiós, social, lingüístic i cultural, i també per l'equilibri territorial". Aquesta és la tasca que realitzen els analistes dels serveis tècnics del CAC, a manera de *cervell d'obra* de tot el dispositiu, i els articles dels quals es recullen en aquest número de *Quaderns*, amb l'aportació del professor Joan Botella, exconseller ponent de pluralisme.

Estem davant d'un treball consolidat, tant pel que fa a la metodologia com als diferents conceptes de referència. Així, a partir del setembre de l'any 2002 i després de diferents assaigs, el CAC elabora i publica els informes sistemàtics sobre l'observança del pluralisme en la ràdio i la televisió, amb una periodicitat mensual, però en trimestres lliscants, de manera que les dades tenen una doble referència, mensual i trimestral. És des d'aquesta base sòlida i consolidada, bo i salvaguardant-ne les eines d'anàlisi que han mostrat la seva eficàcia, que el Servei d'Anàlisi de Continguts es disposa a donar un nou pas endavant en una triple direcció: implementar el model de seguiment del pluralisme en el marc de la multiplicitat de programes que suposa la introducció de la TDT local, introduir elements de valoració qualitativa en les dades i analitzar de manera sistemàtica els altres pluralismes, amb informes trimestrals i de tendència, que s'afegirien als informes mensuals sobre pluralisme polític.

Val a dir, pel que fa al seguiment del pluralisme polític, que la introducció de paràmetres qualitius permetrà avaluar no només el respecte quantitatiu d'aquest pluralisme, sinó també la qualitat de la informació política. Es tracta d'un factor major, com ho ha recordat el ple del Consell, pel fet que una informació de qualitat afavoreix la tria democràtica de la ciutadania i, per tant, reforça la qualitat de la democràcia mateixa. Des d'aquesta òptica, el Consell va fer una primera valoració qualitativa de l'*Informe específic de pluralisme durant la campanya de les eleccions al Parlament de Catalunya 2006*, que constata que els dos descriptors temàtics que apareixien amb una freqüència més alta –gairebé del 50%– eren *dinàmica política*, definida com les al·lusions genèriques a les actituds dels candidats –la picabaralla política, en llenguatge col·loquial–, i *pactes electorals i postelectorals*. "El resultat –dèiem aleshores– fa que les qüestions programàtiques i els ítems que més preo-

cupen a l'electorat, de les infraestructures a la immigració, quedin en segon pla. (...) Ens trobem –concloïem– davant d'un fenomen que interpel·la totes les parts –els protagonistes de la notícia i els professionals que en fan la tria– i que, en un o altre grau, no és aliè a la davallada crònica de la participació electoral".

La introducció de nous paràmetres qualitius en els informes mensuals de pluralisme polític facilitarà avançar en l'anàlisi de qualitat de la informació i permetrà mesurar-ne, per exemple, el grau de *governamentalització* –la presència dels diferents governs en el conjunt dels temps de paraula. Tanmateix, el seguiment dels altres pluralismes –social, cultural, territorial, religiós...– és el repte de futur que afronta aquest Consell i també els altres organismes reguladors de la seva naturalesa en les societats globalitzades del segle XXI. Cal recordar, des d'aquesta perspectiva, que la llei catalana de l'audiovisual no només atribueix al servei públic aquesta missió específica, sinó també "la promoció activa de la convivència cívica, el desenvolupament plural i democràtic de la societat, el coneixement i el respecte de les diverses opcions i manifestacions polítiques, socials, lingüístiques, culturals i religioses presents al territori de Catalunya. En aquest context és necessari l'ús de tots els llenguatges, formats i discursos que dins el respecte i l'atenció a la diversitat i el pluralisme, permetin el diàleg, la comprensió i la cohesió entre les diverses opcions, i entre les diverses àrees del territori de Catalunya" (article 26.3.g).

La lectura d'aquests preceptes permet entreveure la tasca que queda per fer en el foment i la promoció dels altres pluralismes. També en el seguiment de la seva observança i pel que fa al dret d'accés a l'espai audiovisual públic dels grups socials i culturals significatius (article 26.4). No és aquest l'espai ni el moment d'avançar propostes concretes, però sí de fer reflexions i explorar les pistes del *full de ruta* que caldrà seguir.

Pel que fa a l'equilibri territorial, la ràdio i la televisió de proximitat són un dels trets diferencials del model comunicacional català. Cal que ho segueixin sent i, des d'aquesta òptica, cal també que la progressiva implantació de la TDT local n'asseguri la continuïtat. Els factors de proximitat i d'interactivitat d'aquests mitjans són també instruments de cohesió territorial i social. Això no obstant, cal que els mitjans audiovisuals del servei públic de la Generalitat

acompleixin també la seva missió específica de respecte de l'equilibri territorial, oi més quan les dades d'aquest monogràfic assenyalen un dèficit notable: els municipis de menys de 5.000 habitants que apareixen en els informatius de TV3 ho fan principalment en notícies de successos o catàstrofes mediambientals. Caldria, per tant, corregir aquesta tendència i repartir millor la televisió entre tot el territori de Catalunya.

D'altra banda, en relació amb el pluralisme social, cal fomentar la presència en els mitjans audiovisuals públics d'àmbit nacional i local dels diversos sectors socials, inclosa l'anomenada *nova immigració*. Es perfilen a l'horitzó dos riscos igualment perversos. El primer, a curt termini, és una tendència a la notícia-espectacle, amb amalgames d'ítems que desdibuixen o embruten el rostre de l'altre. El segon risc, a mig termini, és l'emergència de mitjans de caire comunitarista, és a dir, d'aquells mitjans que es focalitzen en una comunitat social concreta pel dèficit del caràcter obert a totes les comunitats que hauria de tenir el servei públic.

Pel que fa al pluralisme religiós, s'imposen les regles de joc de la laïcitat —el respecte de la llibertat religiosa i de culte, amb una carta de drets i deures compatible per tothom— davant la temptació d'una deriva laïcista amarada de vells tics anticlericals. No cal tampoc oblidar, en relació amb les noves religions en escena, que si es vol que els seus membres acceptin i practiquin els deures que s'imposen al conjunt de la ciutadania, caldrà que puguin gaudir dels mateixos drets, inclòs el respecte de la llibertat religiosa i de culte. La concreció d'aquests principis en l'espai audiovisual públic és una assignatura pendent. I ho és també en relació amb religions de major tradició històrica.

Heus aquí, al capdavant, uns breus apunts sobre la tasca que planteja definir i mesurar els altres pluralismes. La complexitat d'aquest exercici rau en la creixent complexitat de la societat mateixa. Caldrà defugir les respostes amb blanc o negre. El mitjans de comunicació, això no obstant, no estan acostumats als grisos. L'audiència, a més a més, fomenta els anomenats *fast thinkers*, en expressió del sociòleg Pierre Bourdieu, és a dir, dels *pensadors ràpids*, que donen respostes simples a problemes complexos. Un exemple d'aquesta tendència és el programa *59 segundos*, de TVE, amb un format que alimenta la demagògia enfront de la pedagogia que caldria esperar d'un mitjà audiovisual

públic. La tendència a l'espectacularització, sumada al culte de l'emoció, són dos corrents de fons del conjunt del sistema mediàtic i, en particular, de l'audiovisual que fomenten el pas de l'*homo sapiens* a l'*homo videns* (Giovanni Sartori) i a l'*homo sentiens* (Michel Lacroix). És funció específica del servei públic preservar l'equilibri del sistema per frenar aquesta mutació de l'espècie.

Val a recordar que la democràcia no és sinònim d'absència de conflictes, sinó la forma civilitzada de resoldre'ls i de fer prevaler l'interès general. Es basa en el debat contradictori, amb un mínim denominador comú de valors que no estan subjectes a la demoscòpia. Aquests valors s'inscriuen en les constitucions —és el cas, per exemple, de l'abolició de la pena de mort a Europa— per tal que la nau dels nostres sistemes democràtics no es deixi emportar pel cant de les sirenes dels neopopulismes. Aquests valors constitucionals —*valors republicans*, en diuen a la veïna França— es lliguen a la Constitució de la mateixa manera que Ulisses es va lligar al pal major de la seva nau per no acabar sucumbint al cant de les sirenes. Avui, quan els seus cants s'escolten amb força i el populisme i la demagògia guanyen terreny polític i mediàtic, és també missió específica del servei públic de l'audiovisual saber lligar aquests valors amb la seva informació i programació diàries. I és tasca d'aquest Consell continuar vetllant per la seva observança.